

жы хаця б што-небудзь / галоўнае — скажы / што будзеш шчыра верыць / не перайдзі мяжы / спыніся / нахліся / у вусны пацалуў / а лепш сьдзі / ды толькі / не помсці / не катуў» [1, с. 89]. Вынясенне ключавых слоў у асобны радок (гэта характэрная рыса апалінэраўскай традыцыі) падкрэслівае ідэйную аснову верша і акцэнтнае аўтарскую задуму. Выкарыстаны ў апошніх радках прыём градацыі ўзмацняе трагізм каханья.

Паэт параўноўвае сябе з «абяздужаным зверам», які блукае ў чаканні даверу: «Мой боль тваім не стане / болем. / І ў гэту ноч не будзе / сон / перарывацца стогнам / болей / з калючых прывідных лясоў. / Заснеш без суму і трывогі. / А пад акном да ранку / звер — / звер абяздужаны, двухногі — / чакае толькі твой давер» [3, с. 14]. Нечаканае, часта парадаксальнае сэнсавое напаўненне слоў, прыёмы нечаканага кантрасту («звер» — «давер») таксама можна лічыць працягам традыцыі А. Разанава.

Адметнасцю вершаў А. Замкоўскага, прывечаных каханню, з'яўляецца яркая метафарычнасць, што робіць яго творы вельмі запамінальнымі: «Асцярожнымі, дрыготкімі / радкамі / намалюю карабель надзеі / і насуперак зіме яго / скірую / да сузор'я / Вашай прыгажосці» [3, с. 17]; «Анэлы спускаюцца з нябёсаў / у здзіўленні, што на грэшнай зямлі / нарадзілася / такая няшчотная лёгкасць прыгажосці, як ты. / Анэлы пада-руюць табе крылы / і забяруць з сабою. / На грэшнай зямлі / застанецца адзінокае сэрца, / якое кожную ноч / будзе шукаць цябе / на небе / сярод зораў» [3, с. 16]. Вобраз каханай у паэзіі А. Замкоўскага ўзвядзены і асацыіруецца са святлом, са святасцю, з цеплынёй. У дадзеным выпадку ўдалая метафарычнасць спалучаецца з лаканічнасцю і сэнсавай сканцэнтраванасцю верша.

Такім чынам, інтымная лірыка — асноўны накірунак творчасці А. Замкоўскага. У вершах паэта закладзена своеасаблівая мараль: яго творы выходзяць у духу рамантычна-ўзніслага стаўлення да жанчыны. Паэзія А. Замкоўскага глыбока-пачуццёвая, роздумная. У адрозненне ад многіх аўтараў, якія выкарыстоўваюць апалінэраўскі верш пераважна ў творах-філасафамах, А. Замкоўскі стварае ў гэтай форме інтымную лірыку, прычым таленавіта і прафесійна.

Спіс крыніц

1. Замкоўскі, А. «Намалюю карабель надзеі...»: [вершы] / А. Замкоўскі // Маладосць. — 2007. — № 7. — С. 88—89
2. Замкоўскі, А. Трылет: [вершы] / А. Замкоўскі // Дзвіна. Віцебшчына літаратурная. Альманах. Вып. 3. — Віцебск, 2005. — С. 176.
3. Факультэт паэзіі: дапаможнік / пад рэд. В. І. Русілікі. — Віцебск: Выдавецтва УА «ВДУ імя П.М. Машэрава», 2007. — 75 с.

С. В. Жуковіч

Навуковы кіраўнік — В. М. Шавель
Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт,
г. Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

СТЫЛІСТЫЧНАЯ РОЛЯ АДНАСАСТАЎНЫХ СКАЗАЎ У ПАЭТЫЧНЫХ ТВОРАХ А. РАЗАНАВА

Паэзію А. Разанава можна аднесці да сінкрэтычнай стылявой плыні. Яго творчасць — прыклад мастацкага і філасофскага ўніверсалізму. Асноўныя асаблівасці яго творчасці — наватарства ў плане зместу і формы, інтэлектуалізм, філасафічнасць, музыкальнасць паэзіі, а таксама экспрэсіўнасць думкі, усплеск пачуцця, роздум над вечнымі праблемамі чалавецтва [1].

Сінтаксіс мае неабмежаваныя магчымасці для выражэння думак і пачуццяў. Структура сінтаксічных адзінак непасрэдна звязана з экстралінгвістычным планам камунікацыі. стылістычныя адрозненні выяўляюцца паміж рознымі відамі больш складаных, чым словазлучэнні адзінак — сказаў.

Даследчыкі (Л. І. Бурак, В. П. Русак, А. К. Юрэвіч) сцвярджаюць, што двухсастаўныя сказы ўжываюцца ва ўсіх стылях мовы, а аднасастаўныя сказы больш уласцівыя гутарковай мове і мове мастацкіх твораў.

Як сродак выразнасці выкарыстоўвае А. Разанаў у сваіх творах аднасастаўныя сказы. Аналіз паэтычных твораў паказвае, што пэўна-асабовыя сказы выкарыстоўваюцца паэтам ў кантэкстах, дзе сэнс выказвання зразумелы без указання ўтваральніка дзеяння, напрыклад: *Помню ўсіх* [3, с. 23]; *Ад'еду пад вечар* [3, с. 88], *Буду чакаць* [3, с. 100].

Няпэўна-асабовыя сказы, як сцвярджае А. К. Юрэвіч, ужываюцца тады, калі неабходна акцэнтаваць увагу на дзеянні, а не на яго ўтваральніку. Хоць ў творах А. Разанава ўтваральнік дзеяння не называецца, гэта не збядняе выказвання, бо ў няпэўна-асабовых сказах гаворка ідзе пра няпэўную колькасць асоб або пра асобы, імёны якіх невядомыя, напрыклад: *Не рэжучь погляду* [3, с. 11]; *Жыць не ўмеюць пакрысе* [3, с. 22]; *Нічога не схаваюць* [3, с. 98].

Як лічыць Л. І. Бурак, няпэўна-асабовыя сказы ўжываюцца тады, «калі нельга, не трэба ці нават немагчыма назваць выканаўцу дзеяння» [2, с. 464]. З гэтым нельга не пагадзіцца. Часцей за ўсё ў творах А. Разанава канструкцыі ўжываюцца тады, калі размова ідзе пра нейкую калектыўную працу, дзейнасць многіх асоб, напрыклад: *Паскідаюць халаты — чорна* [3, с. 58]; *Адраджаюцца ў змаганні* [3, с. 20].

Наогул, выказванні, выкарыстаныя ў творах А. Разанава, глыбока філасафічныя і з цягам часу могуць перайсці ў склад трапных выразаў, напрыклад: *Калыханне летаў, зім* [3, с. 23]; *Не сёння напісанае чытаю сёння* [3, с. 47] і інш.

Безасабовыя сказы сустракаюцца ў творах А. Разанава, у якіх апісваюцца з'явы прыроды, перадаецца фізічны і псіхічны стан чалавека, адлюстроўваюцца падзеі ў творы, што абдываюцца стыхійна, незалежна ад волі чалавека, напрыклад: *Штоночы паміраць на канавана целу* [3, с. 12]; *Усё названа / ўсяму цана* [3, с. 62]; *Сабі і бацьку* [3, с. 12] і інш. Інфінітыўныя сказы, у якіх галоўны член выражаны незалежным інфінітывам, паэт таксама выкарыстоўвае ў сваіх творах для перадачы скандэнсаванасці пачуццяў, напрыклад: *Кубку не наталіцца / нябожчыку ніць ваду* [3, с. 45]; *Ля жорсткіх дзвярэй прыпыніцца* [3, с. 85].

Да намінаўных сказаў паэт звяртаецца тады, калі існаванне пэўных прадметаў і з'яў толькі канстатуецца, напрыклад: *Панурья муры / працяты брук* [3, с. 9]; *Зацяты радавод* [3, с. 18]; *Абамлелая шчака* [3, с. 24]; *Цесны дол* [3, с. 23]; *Неразгорнутых кніг тамы* [3, с. 57]; *Абсяг жабрачы* [3, с. 80]; *Лезавы наш працяг* [3, с. 57].

Сустракаюцца выпадкі, калі намінаўныя сказы ўжываюцца ў мастацкіх тэкстах як асобныя самастойныя сінтаксічныя адзінкі, утвараючы часам ланцужок простых сказаў, і як састаўныя часткі складаных сказаў. Такая з'ява назіраецца ў творах А. Разанава, напрыклад: *Пракаветныя нябёсы / купкі дрэў / жвіру жменькі* [3, с. 24]; *Дыханне свечак / смутак абразоў* [3, с. 32]; *Крумкач над галавою / чысты час* [3, с. 77]; *Водгалас / водспеў / сутонне* [3, с. 79—80].

Наогул, сярод намінаўных сказаў ў творах А. Разанава пераважаюць апісальныя (быццёвыя, экзістэнцыйныя), з дапамогай якіх аўтар паведамляе пра існаванне ў рэчаіснасці разнастайных прадметаў, з'яў. Письменнік выкарыстоўвае такія сказы для стварэння пейзажных малюнкаў, апісання стану прыроды і выгляду чалавека, напрыклад: *Горкая вада* [3, с. 33]; *Іржавы жвір* [3, с. 92]; *Уздых з-за разнасцежанай брамы* [3, с. 79]; *Аголенае сэрца ручая* [3, с. 31]; *Беларуская пяснярка* [3, с. 24].

Стылістычная роля розных відаў аднастаўных сказаў ў паэтычных творах А. Разанава не аднолькавая, але аднастаўныя сказы забяспечваюць эстэтычны план тэкстаў — заклікаюць, пабуджаюць да дзеяння, роздуму, фарміруюць той ці іншы пункт погляду.

Спіс крыніц

1. Бельскі, І. А. Беларуская літаратура на сучасным этапе / І. А. Бельскі, Я. А. Гарадніцкі, М. А. Тычына // Беларуская мова і літаратура. — 2009. — № 3. — С. 16 — 17.
2. Бурак, Л. І. Сучасная беларуская мова: вучэб. дапам. для студэнтаў ВУНУ БССР / Л. І. Бурак; пад рэд. М. М. Шакуна. — 2-е выд., дапрац. — Мінск: Выш. шк., 1985 — 319 с.
3. Разанаў, Алякс. Шлях — 360 / А. Разанаў. — Мінск: Мастацкая літаратура, 1981 — 108 с.

Т. С. Кажэнава
Навуковы кіраўнік — Д. С. Томчык
Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт,
г. Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

ЛЕКСІКАЛОГІЯ ЯК РАЗДЗЕЛ МОВАЗНАЎСТВА Ў СУЧАСНЫМ НАВУКОВЫМ АСВЯТЛЕННІ

Мова — гэта не толькі сродак зносін людзей, але і важнейшы элемент нацыянальнай культуры кожнага народа. Гэта і выклікае цікавасць яе носьбітаў да самой мовы, да гісторыі, да вытокаў яе фармавання і гістарычных умоў функцыянавання, а таксама абуджае цікавасць да перспектывы, шляхоў і напрамкаў далейшага развіцця нацыянальнай мовы. Паколькі мова — з'ява грамадская, то яе вывучэнне непазбежна і перарывна звязана з вывучэннем гісторыі яе стваральніка, носьбіта і захавальніка — народа. Пры вывучэнні гісторыі беларускай лексікі нельга абысціся без вывучэння гістарычных фактаў фармавання беларускай нацыі, культурных і грамадска-палітычных рухаў на Беларусі, усіх тых з'яў, якія так ці інакш аказвалі ўплыў на развіццё беларускай мовы і навукі аб ёй [2, с. 68].

У тлумачальных слоўніках, навуковай і навучальнай літаратуры пра лексікалогію гаворыцца, што гэта слова паходзіць з грэчаскай мовы, дзе *lexicos* перакладаецца па-рознаму: «слоўны», «слоўнікавы», «славесны» і, больш дакладна, «які адносіцца да слова», а *logos* — «вучэнне». Можна падумаць, што гэты тэрмін быў ужо ў старажытных грэках і абазначыў адзін з раздзелаў мовазнаўства. Але гэта не так. Ён толькі ўтварыўся з грэчаскіх па паходжанні асноў. Самі ж некаторыя паняцці з лексічнай сферы былі вядомы ўжо ў грэка-лацінскім мовазнаўстве і пазнейшым — эпохі Сярэднявечча і Адраджэння: мнагазначнасць слова, сінонімы, антонімы, амонімы і інш. Але яны разглядаліся мімаходам у агульнай навучальнай працы пра мову — граматыцы [1, с. 44].

Да канца 1930-х гадоў лексікалогія вылучаецца як самастойны раздзел мовазнаўства ў праграмах для ВНУ, і многія лексікалагічныя пытанні пачынаюць асвятляцца ў падручніках і дапаможніках для вышэйшых школ.

Праўда, прыкладна да сярэдзіны 1950-х гадоў у лексікалогіі давалася пераважна семасіялагічная характарыстыка лексікі (полісемія, сінанімія, антанімія, аманімія), а таксама сістэматызацыя лексічнага складу паводле паходжання. Іншыя бакі лексікі, абумоўлены фактарам пазамоўнага, сацыяльна-гістарычнага фактару, асвятляліся павярхоўна. Яны яшчэ не былі сістэматызаваныя.